

بررسی اثرات گردشگری در توسعه کارآفرینی روستاهای ساحلی (منطقه مورد مطالعه: روستاهای ساحلی شهرستان سامان، استان چهارمحال و بختیاری)

دکتر پژمان رضایی*

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۱۵

تاریخ دریافت: ۹۶/۵/۳۱

چکیده

از جمله چالش‌های بسیاری از روستاهای کشور رکود اقتصادی است و گسترش کارآفرینی در این سکونت‌گاه‌ها با رویکرد گردشگری نقش مهمی در بهبود درآمد و معیشت مردم روستایی دارد. بر این اساس، این تحقیق به بررسی اثرات گردشگری در توسعه کارآفرینی روستاهای ساحلی شهرستان سامان پرداخته است. این تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی تحلیلی است. اطلاعات مورد نیاز بر مبنای دو روش اسنادی و میدانی (پرسشنامه) جمع‌آوری شده است. جامعه آماری این تحقیق مشتمل بر ۵۱۸۱ خانوار روستاهای ساحلی شهرستان سامان (۱۹ روستا) می‌باشد. حجم کل نمونه خانوارهای روستایی بر اساس فرمول کوکران مشتمل بر ۳۵۸ سرپرست خانوار می‌باشد که متناسب با سهم جمعیت هر روستا به صورت تصادفی تکمیل شده است. بر اساس نتایج تحقیق در ارتباط با فضای کارآفرینی، مولفه‌هایی همچون تمایل به استفاده از تسهیلات بانکی برای راه‌اندازی فعالیت تولیدی - خدماتی مرتبط با گردشگری، ترجیح افراد به اداره کردن یک شبکه تولید خانگی، فقدان هر گونه تنش خاص در روستا به هنگام حضور گردشگران و میزان پذیرش گردشگری با موافقت با آن از طرف مردم و ... نظر خانوارها مناسب بوده است و بر عکس در زمینه مواردی همچون وجود منابع مالی لازم برای انجام فعالیت تولیدی - خدماتی مرتبط با گردشگری، برگزاری دوره‌های آموزشی مرتبط با کارآفرینی، هماهنگی میان نهادها و سازمان‌های متولی، وجود قوانین و مقررات آسان، وجود طرح‌های حمایتی از کارآفرینی در بخش گردشگری، نیروی انسانی مناسب و حمایت ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی از توسعه فعالیت‌های مرتبط با گردشگری پاسخ‌ها عمدتاً منفی بوده و میانگین این مولفه‌ها کمتر از میانگین کل است. همچنین در خصوص تأثیرات گردشگری بر کارآفرینی روستایی هر چند افزایش اشتغال و بهبود درآمدها را به دنبال داشته است اما از طرف دیگر افزایش قیمت زمین و مسکن در روستاها، گسترش خانه‌های دوم، تغییر کاربری اراضی و ... از نتایج منفی گسترش گردشگری در منطقه است.

واژگان کلیدی: گردشگری، کارآفرینی روستایی، روستاهای ساحلی زاینده رود، شهرستان سامان

مقدمه

مناطق روستایی در حاشیه مانده در کشورهای در حال توسعه برای بقای خود با محدودیت‌های متعددی به ویژه در توسعه اقتصادی مواجه هستند؛ زیرا که اشتغال و درآمدهای حاصل از فعالیت‌های کشاورزی به تنهایی توانایی نگهداشت جمعیت در حال رشد آن‌ها را نداشته و همین امر باعث آسیب‌پذیری و شکننده بودن شرایط اقتصادی، کیفیت پایین سطح زندگی، نارسایی‌های زیرساختی - خدماتی و نظایر آن می‌شود (Zamora, 2011: 115). بر این اساس، برنامه ریزی برای متنوع سازی اشتغال در روستاها و به‌ویژه کارآفرینی روستایی، از اولویت‌های اساسی است. کارآفرینی روستایی با ایجاد فرصت‌های شغلی و تولید ثروت و بهبود شرایط اقتصادی، پیش زمینه‌ای اساسی برای ارتقای سطح توسعه جامعه روستایی است (سعیدی کیا، ۱۳۸۵: ۱۷). با توجه به این مبحث، کارآفرینی روستایی به‌عنوان یک رویکرد اساسی می‌تواند کمک شایانی به توسعه و پیشرفت روستاها بنماید. کارآفرینی روستایی کاهش بیکاری، افزایش بهره‌وری افراد و منابع، افزایش درآمد، بهبود وضعیت اقتصادی و توانمندی جامعه روستایی را در پی دارد و بدین سان از آن به‌عنوان راهبردی مناسب و مؤثر در تسریع جریان توسعه روستایی نام می‌برند (صیادی و صادقی، ۱۳۹۳: ۱۱۳). در روستاها ظرفیت‌های مختلفی جهت راه اندازی فعالیت‌های کارآفرینی وجود دارد که با شناسایی آن‌ها می‌توان جهت برنامه ریزی بهتر، اشتغال زایی و کارآفرینی از آن استفاده نمود و به نتیجه مورد نظر دست یافت (میرزا امینی، ۱۳۸۰: ۳۲). یکی از جنبه‌های مهم و تأثیر گذار در این زمینه، استفاده از ظرفیت‌های گردشگری برای کارآفرینی در مناطق روستایی است. امروزه گردشگری به‌دلیل تأثیرگذاری آن بر فرایند تولید، اشتغال و توسعه اقتصادی، برای بسیاری از کشورها از اهمیت خاصی برخوردار است. آگاهی جوامع از این که گردشگری منبع درآمدی ارزی بسیار مناسب و قابل ملاحظه‌ای در اختیار اقتصاد یک کشور قرار می‌دهد، باعث شده است که گردشگری مفهومی بسیار گسترده در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پیدا کند و به‌عنوان یک صنعت تلقی شود (طهماسبی پاشا و مجیدی، ۱۳۸۴: ۳۸). به همین دلیل است که اقتصاددانان تمرکز و توجه خود را بر گردشگری معطوف می‌کنند زیرا بر این باورند که گردشگری صنعت مولد اشتغال زایی است. گردشگری از جمله فعالیت‌هایی است که قابلیت بالایی جهت اثرگذاری بر افراد برای گرایش آنان به سمت کارآفرینی دارد (اربابیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۷). بر این اساس می‌توان گفت که کارآفرینی گردشگری روستایی راهکاری جدید در نظریه‌های توسعه برای توانمند سازی و ظرفیت سازی در مناطق روستایی در جهت کاهش شکاف شهر - روستا، ایجاد برابری اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی است و ابزاری مهم برای رسیدن به توسعه پایدار بوده و به‌عنوان یک راهبرد نوین در توسعه مناطق روستایی می‌تواند زمینه‌های اشتغال و ماندگاری در

روستا را تسهیل نماید (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۸ و ۸۹). باتوجه به خشکسالی‌های اخیر و خرد و پراکنده بودن اراضی کشاورزی استان چهارمحال و بختیاری، بسیاری از روستاهای این استان با چالش‌های شدید اقتصادی روبرو می‌باشند و برنامه‌ریزی برای ایجاد شرایط اشتغال و درآمد مکمل کشاورزی می‌تواند نقش مهمی در پایداری سکونت‌گاه‌های روستایی استان داشته باشد. از جمله ظرفیت‌های مناسب موجود در این زمینه، گردشگری روستایی می‌باشد. وجود قابلیت‌هایی همچون منابع آب، پوشش گیاهی مناسب، آب و هوای مطبوع به‌ویژه در فصول گرم و ... زمینه حضور گردشگران در استان را به خوبی فراهم می‌آورد. یکی از قطب‌های گردشگری استان، شهرستان سامان می‌باشد که به‌ویژه عبور رودخانه زاینده رود از این شهرستان و استقرار بسیاری از روستاهای شهرستان در جوار این رودخانه، باعث گسترش گردشگری در این روستاها، احداث خانه‌های دوم و سایر تاثیرات ناشی از حضور گردشگران بوده است. با توجه به این امر، در این تحقیق بررسی اثر و نقش گردشگری در ایجاد کارآفرینی در روستاهای ساحلی شهرستان سامان هدف اصلی این تحقیق است که در ادامه پس از بیان مبانی نظری مرتبط، مهمترین یافته‌های تحقیق ارائه شده است.

مبانی نظری

در ارتباط با برنامه‌ریزی و توسعه روستایی از آغاز دهه ۱۹۵۰ تا کنون رویکردها و راهبردهای مختلفی مورد توجه قرار گرفته است. رویکرد کالبدی - فضایی بیشتر بر کالبد و جنبه‌های فیزیکی روستاها متمرکز بوده است و ذیل این رویکرد، راهبردهایی همچون تحلیل مکانی، مکان مرکزی، توسعه روستا - شهری، یوفرد و ... مورد توجه قرار گرفته است (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۰: ۳۸ و ۳۹). در رویکرد اقتصادی بیشتر بر رشد اقتصادی تمرکز شد و راهبردهایی همچون انقلاب سبز، اصلاحات ارضی، صنعتی شدن روستاها و ... مورد توجه قرار گرفت (رضوانی، ۱۳۸۳: ۱۰۴-۱۰۱). باتوجه به ناکامی بسیاری از راهبردهای قبل، رویکرد اجتماعی با نگرش توسعه اجتماعی مورد توجه قرار گرفت و راهبردهایی همچون مشارکت در توسعه روستایی، توسعه اجتماعات محلی، تأمین نیازهای اساسی و ... مورد تأکید قرار گرفت (رضایی، ۱۳۹۶: ۲۱۸-۲۱۴). در نهایت با توجه به این- که توسعه روستایی مستلزم توجه به تمامی جنبه‌ها اعم از کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و ... می- باشد، رویکرد جامع مورد توجه برنامه‌ریزان توسعه روستایی قرار گرفته است که مهمترین راهبردهای آن توسعه همه جانبه روستایی و توسعه پایدار می‌باشد (رضوانی، ۱۳۸۳: ۱۲۲ و ۱۲۳). توسعه گردشگری روستایی نیز در صورتی که در قالب توسعه پایدار مد نظر قرار گیرد می‌تواند نقش مهمی در توسعه مناطق روستایی داشته باشد. رونق گردشگری در مناطق روستایی باعث گسترش

زیرساخت‌ها، بهبود وضعیت کالبدی و فیزیکی روستا می‌شود و با مشارکت مردم در فعالیت‌های مختلف مربوط به آن، باعث افزایش احساس مسئولیت مردم محلی در حفظ میراث طبیعی و فرهنگی روستاها خواهد شد و به ویژه می‌تواند منبع اشتغال و درآمد مناسبی برای بسیاری از روستاها که با معضلات بیکاری و ضعف بنیان‌های اقتصادی روبرو هستند، باشد. با توجه به این امر، برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری روستایی با رویکرد پایداری می‌تواند تضمین کننده ایجاد شرایط زیست و فعالیت مناسب و در خور به ویژه در زمینه کارآفرینی روستایی باشد.

کارآفرینی روستایی

یکی از مهم‌ترین عواملی که در ایجاد و تنوع درآمدی مناطق روستایی کشور در وضع موجود و آینده می‌تواند بسیار موثر واقع شود، کارآفرینی روستایی است. ایجاد توانایی درک تغییرات و کشف فرصت‌ها، مشارکت و کار گروهی، خلاقیت و نوآوری، روحیه استقلال طلبی و مسئولیت‌پذیری، مخاطره‌پذیری و مخاطره‌جویی، از عناصر اصلی سازنده گسترش کارآفرینی در روستاها است (یاسوری، ۱۳۸۶: ۵۳). بخش وسیعی از مطالعات صورت گرفته در حوزه‌های اقتصاد، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و سایر رشته‌ها بر تعریف معنی کارآفرینی و کارآفرین متمرکز شده‌اند. با این حال درک کارآفرینی روستایی و عوامل مؤثر بر آن به دلیل برخی عوامل برخاسته از ماهیت روستا و زندگی روستایی به‌عنوان محیط کارآفرینی، مشکل‌تر است. کارآفرینی روستایی را در سه گزاره زیر تعریف می‌کنند:

الف) نیرویی که سایر منابع را برای پاسخ‌گویی به تقاضاهای بی پاسخ در بازار بسیج می‌کند؛

ب) توانایی خلق و ایجاد چیزی از هیچ؛

ج) فرآیند خلق ارزش به وسیله امتزاج مجموعه واحدی از منابع در راستای بهره‌گیری از یک فرصت (رضوانی و نجارزاده، ۱۳۸۷: ۱۶۵).

کارآفرینی روستایی عبارت است از: ایجاد سازمانی جدید که تولید یا خدمت جدیدی را معرفی یا بازار جدیدی را ایجاد می‌کند، یا از فناوری جدیدی در محیط روستایی استفاده می‌کند (فراهانی و حاجی حسینی، ۱۳۹۲: ۷۱۸). کارآفرینی روستایی فراهم‌کننده زمینه اشتغال، افزایش درآمد و تولید ثروت، بهبود دهنده کیفیت زندگی و کمک کننده به افراد محلی برای مشارکت در اقتصاد می‌باشد (Reagan, 2002: 8). در مجموع می‌توان گفت کارآفرینی در مفهوم روستایی خود بر واقعیت ایجاد شغل در نواحی روستایی متمرکز است. همچنین کارآفرینی روستایی به‌عنوان عامل ایجاد سازمان جدید در معرفی محصولات جدید، استفاده بهینه یا ایجاد بازارهای جدید، بهره‌برداری از فناوری‌های جدید در محیط روستایی نیز شناخته شده است. این تعریف دارای عناصری از

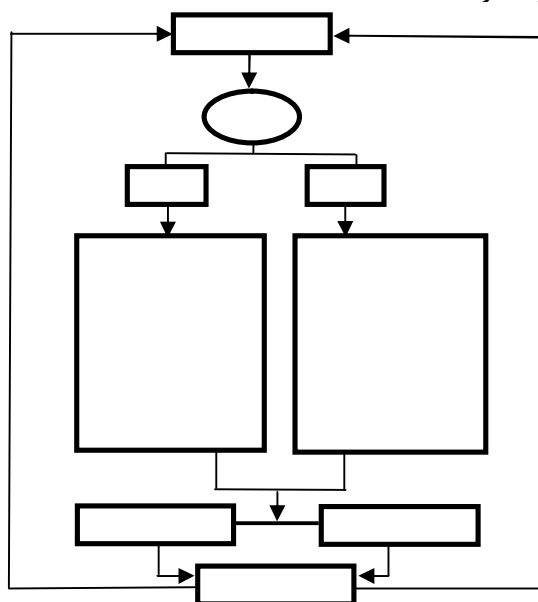
نوآوری و خلاقیت است و می‌تواند جامعه‌ای را که در آن فعالیت‌های کارآفرینی صورت می‌گیرد تحت تاثیر قرار دهد (دربان آستانه و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۲ و ۳۳).

گردشگری و کارآفرینی روستایی

کنفرانس جهانی گردشگری روستایی، گردشگری روستایی را شامل انواع گردشگری با برخورداری از تسهیلات و خدمات رفاهی در مناطق روستایی می‌داند که امکان بهره‌مندی از منابع طبیعی و جاذبه‌های طبیعت را همراه با شرکت در زندگی روستایی (کار در مزرعه و کشاورزی) فراهم می‌آورد (رضوانی، ۱۳۸۷: ۲۷). کارآفرینی مبتنی بر گردشگری روستایی نیز، ابزاری برای حل و فصل مسائل و چالش‌های داخلی جوامع روستایی است و راهی برای حفاظت از سرمایه‌های روستایی، همچنین نیروی محرکه مهمی در انباشت سرمایه روستایی به شمار می‌آید (Meccheri and Pelloni, 374 : 2006). زیرا فعالیت‌های مرتبط با گردشگری در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصاد روستایی توانایی بالایی در تنوع بخشی به اقتصاد روستایی و افزایش جذب سرمایه‌های کوچک دارد، که بر اساس تجارب کشورهای در حال توسعه، پیامد آن در مناطق روستایی دارای جاذبه‌های گردشگری را در قالب توسعه فعالیت‌های زیرساختی توسط دولت و به تبع آن شتاب بخشیدن به توسعه اشتغال و درآمد جای‌گزین و ارتقای سطح رفاه و استانداردهای زندگی می‌باشد (Dinis, 2011 : 1). گردشگری پول و جمعیت را از مراکز تمرکز و ثقل شهری و صنعتی به سوی روستاها و نقاط طبیعی می‌کشاند (دیباپی، ۱۳۷۱: ۴۴۰). نکته قابل توجه در این زمینه جذب گردشگران در ایام تعطیل به سمت مراکز گردشگری به‌ویژه مناطق روستایی است که باعث رونق این مناطق در تعطیلات و امکان گسترش اشتغال و ایجاد درآمد در بخش قابل توجهی از سال می‌شود (رضوانی، ۱۳۸۹: ۶۳). گردشگری می‌تواند توسعه روند کارآفرینی را تسهیل کند. گردشگری در مقایسه با سایر بخش‌ها بابت هر واحد سرمایه‌گذاری می‌تواند تعداد بیشتری از نیروی انسانی را به کار گیرد. به عبارت دیگر گردشگری از سایر بخش‌ها کاربرتر است و موجب بالابردن سطح اشتغال می‌شود. صنعت گردشگری افراد را با مهارت‌های گوناگون به اشتغال در می‌آورد و یکی از راه‌های مؤثر برای رفع بیکاری است (اربابیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۳۲).

در نواحی کمتر توسعه یافته و از جمله نواحی روستایی، توسعه گردشگری باید در وهله نخست پاسخی برای برآورده ساختن نیازهای اقتصادی ساکنان داشته باشد و در این میان فقر و بیکاری دو مشکل عمده این نواحی محسوب می‌شوند که توسعه فعالیت‌های گردشگری باید بتواند در کاهش این مشکلات ثمر بخش باشد (غنیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۴). رونق گردشگری در نواحی روستایی می‌تواند در شکل‌گیری محیط حمایتی و همچنین ایجاد زیرساخت‌های اولیه و ... کمک کند و این

امر می‌تواند، در نهایت منجر به توسعه کارآفرینی شود. بنابراین می‌توان گفت که با رونق گردشگری، یک محیط انگیزشی و حمایتی برای کارآفرینان بالقوه و بالفعل فراهم می‌شود. به‌طوری که رونق گردشگری روستایی می‌تواند موجب رشد اقتصادی و تنوع فعالیت‌ها از یک سو و ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای ساکنان روستایی با جذب مازاد نیروی انسانی از دیگر سو گردد و یکی از فرصت‌های توسعه همه جانبه روستایی محسوب شود (احمدیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۸). گردشگری در ابعاد مختلف هم بر محیط کارآفرینی روستایی تأثیر گذار است و هم ساختار این ابعاد در مناطق روستایی بر رونق یا رکود گردشگری تأثیر گذار خواهد بود. رونق گردشگری با برنامه و هدفمند در مناطق روستایی در بعد اقتصادی می‌تواند منجر به گسترش کسب و کارهای محلی و خانگی، افزایش اشتغال زنان و جوانان، ارزش افزوده زمین و... در بعد اجتماعی جلوگیری از مهاجرت‌های روستایی، افزایش ریسک‌پذیری، ارتقاء دانش و مهارت‌های فنی و... در بعد مدیریتی و نهادی باعث افزایش مشارکت مردم محلی، گسترش سازمان‌های غیر دولتی، توجه بیشتر مسئولین و ... و در نهایت در بعد محیطی و کالبدی باعث افزایش حساسیت‌های زیست محیطی، بهبود زیرساخت‌ها و ... گردد.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

سابقه تحقیق

در ارتباط با کارآفرینی گردشگری به طور عام و کارآفرینی گردشگری روستایی به طور خاص تا کنون مطالعات و تحقیقات مختلفی انجام شده است که در ادامه برخی از مهم‌ترین این تحقیقات مرتبط با موضوع تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است.

اربایان و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله خود با عنوان «بررسی اثر گردشگری در توسعه کارآفرینی» اثر گردشگری بر توسعه کارآفرینی را مورد بررسی قرار داده‌اند و برای این منظور منتخبی از کشورها (۲۶ کشور) که هم از نظر ورود گردشگر و هم از نظر درآمدی مشابه یکدیگر هستند، در نظر گرفته شده و یک الگوی اقتصادسنجی در طی دوره ۲۰۱۲-۲۰۰۴ را مورد استفاده قرار داده است. نتایج به دست آمده بیانگر تأثیر مثبت و معنی دار گردشگری، تجارت بین الملل، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، آزادی اقتصادی و آموزش بر توسعه کارآفرینی است. رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان «تحلیل عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی» ضمن مطالعه ادبیات و برنامه ریزی روستایی و مباحث مرتبط با کارآفرینی و کارآفرینی روستایی، به بررسی مهمترین عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی (محیطی، اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و...) از دیدگاه مسئولان و کارآفرینان پرداخته است و به این نتیجه رسیده است که از دیدگاه هر دو گروه مطالعاتی (مسئولان و کارآفرینان) عامل اقتصادی با میانگین ۳/۷۱ از اهمیت بیشتری در توسعه کارآفرینی گردشگری برخوردار است. پس از عامل اقتصادی، عامل اجتماعی، عامل نهادی و عامل طبیعی در رتبه‌های بعدی قرار دارند. فراهانی و حاجی حسینی (۱۳۹۲) در مقاله خود با عنوان «ارزیابی ظرفیت های نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی و توانمندسازی روستاییان (مطالعه موردی: روستاهای بخش شال شهرستان بوئین زهرا)» به این نتیجه رسیده است که روستاهای مطالعه شده در هیچ کدام از ابعاد فردی، اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی دارای ظرفیت های لازم برای توسعه کارآفرینی نیستند؛ و نتایج تحلیل مسیر نشان می‌دهد که زمینه‌های زیرساختی و فردی بیشترین تأثیر را بر کارآفرینی دارند. اگرچه روستاهای منطقه در هیچ یک از زمینه‌ها در حد مطلوب نیستند، ولی با تقویت زمینه‌های فردی و زیرساختی می‌توان امید داشت که کارآفرینی در روستاها افزایش یابد و مشکل بیکاری و مهاجرت حل شود. بدین ترتیب درآمد روستاییان افزایش می‌یابد و به توسعه روستا و توانمندی روستاییان می‌انجامد. مطیعی لنگرودی و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای به تبیین عوامل مؤثر بر توانمندسازی روستاییان در توسعه کارآفرینی (مطالعه موردی: بخش‌های زند و سامن شهرستان ملایر) پرداختند و نتایج حاکی از آن است که وجود عوامل فردی و محیطی در افزایش توانمندی روستاییان برای ایجاد و توسعه کسب و کار تأثیر دارد. دادورخانی و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله خود با نام «تحلیل نقش

گردشگری در توسعه ویژگی‌های کارآفرینانه در بین جوانان روستایی» روستاهای کندوان و اسکندان را در شهرستان اسکو مورد بررسی قرار داده است. نتایج حاصل نشان می‌دهد جوانان روستای کندوان نسبت به جوانان روستای اسکندان از ویژگیهای کارآفرینانه بالاتری برخوردارند و دلیل آن تعاملات فرهنگی در اثر حضور گردشگران و همچنین شکل‌گیری زیرساختهای اولیه و وجود فرصتهای جدید در اثر گردشگری است. قاسمی (۱۳۸۸) در مقاله خود با عنوان «کار آفرینی و نقش آن در توسعه اقتصادی روستاهای ایران» ضمن بررسی ویژگی‌های جامعه روستایی ایران و گرایش‌های موجود و در حال شکل‌گیری، زمینه‌ها و فرصت‌های جدید اشتغال را برشمرده و راهکارهای توسعه و بالفعل شدن آنها با استفاده از توان و نیروی تخصصی جدید را پیشنهاد داده است و در نهایت به این نتیجه رسیده است که توسعه فرصت‌های اشتغال در بخش کشاورزی و دامداری با تغییر ماهیت از سنتی به مدرن و نیز زمینه‌های جدید شغلی در بخش‌های صنعتی و خدماتی در سطح روستاها وجود دارد که نیازمند ساماندهی تشکیلاتی، تسهیلاتی و تقویت ساختارهای موجود می‌باشد. رضوانی و نجارزاده (۱۳۸۷) در مقاله خود با عنوان «بررسی و تحلیل زمینه‌های کارآفرینی روستاییان در فرآیند توسعه روستایی» به بررسی و تحلیل میزان آشنایی روستاییان با زمینه‌ها و مهارت‌های کارآفرینی در دهستان برآن جنوبی از توابع شهرستان اصفهان پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد روستاییان اطلاعات و آشنایی بسیار کمی با زمینه‌ها و مهارت‌های کارآفرینی دارند. همچنین راه کارهای اصلی در ایجاد و تقویت کارآفرینی در این محدوده: آموزش کارآفرینی، آماده سازی محیط اجتماعی و اقتصادی روستاها برای جذب نیروی انسانی جوان، متخصص و ماهر به نواحی روستایی و فعالیتهای کشاورزی در نظر گرفته شده است. طیبی و همکاران (۲۰۰۹)، در مطالعه خود با عنوان «کشف رابطه میان عوامل اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و کارآفرینی» ۱۲۳ کشور را طی سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۵ با استفاده از الگوی داده‌های تابلویی بررسی کردند. آن‌ها به منظور اندازه‌گیری کارآفرینی از شاخص نرخ شروع یک شغل جدید استفاده کرده و به این نتیجه دست یافتند که آموزش، رشد اقتصادی و سیاستهای دولتی بهینه می‌تواند موجب تشویق کارآفرینی شود. مایا لورد کیپانیدزه^۱ (۲۰۰۵) در مطالعه خود با عنوان «عامل کارآفرینی در توسعه پایدار گردشگری» ضمن اشاره به کاهش اشتغال در بخش کشاورزی، افزایش مهاجرتهای روستایی را یادآوری می‌کند. ایشان نشان می‌دهد که توسعه روستایی به طور روزافزونی با کارآفرینی در ارتباط است و کارآفرینی را به عنوان نیرویی برای رشد اقتصادی روستا معرفی می‌کند و بر ایجاد کارآفرینی و توسعه روستایی از راه توسعه گردشگری تاکید دارد.

1. Maia Lordkipanidze

روش تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی تحلیلی است و هدف آن بررسی نقش گردشگری در کارآفرینی در روستاهای ساحلی شهرستان سامان از توابع استان چهارمحال و بختیاری است. جامعه آماری این تحقیق شامل ۱۹ روستای ساحلی شهرستان با ۵۱۸۱ خانوار روستایی است. حجم کل نمونه مورد مطالعه بر اساس فرمول کوکران مشتمل بر ۳۵۸ سرپرست خانوار برآورد شده است. روش نمونه‌گیری در روستاهای مورد مطالعه به روش طبقه‌ای (بر اساس نسبت تعداد خانوار هر روستا) می‌باشد (جدول شماره ۱). انتخاب خانوارهای نمونه، تصادفی ساده است. لازم به ذکر است شاخص‌ها و گویه‌های تحقیق با روش دلفی^۱ و با بهره‌مندی از دیدگاه متخصصان تبیین و مورد استفاده قرار گرفته است.

طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات با استفاده از نرم افزارهای Excel و Spss صورت گرفته است و ترسیم نقشه‌ها در محیط ARCGIS صورت گرفته است. پایایی پرسشنامه خانوارهای روستایی بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۶۶ محاسبه شده است. لازم به ذکر است آزمون‌های آماری مورد استفاده در تحقیق کای اسکوتر، تی مستقل و تحلیل واریانس می‌باشد.

جدول ۱- جامعه آماری و تعداد نمونه‌های پژوهش به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

روستا	جمعیت	تعداد خانوار	سهم از کل	تعداد نمونه	روستا	جمعیت	تعداد خانوار	سهم از کل	تعداد نمونه
کاهکش	۷۴۹	۲۴۸	۴/۸	۱۷	دشتی	۸۳۵	۲۵۹	۵	۱۸
چم خرم	۹۹	۴۰	۰/۸	۳	چم کاکا	۴۸۰	۱۷۰	۳/۳	۱۲
چم نار	۱۶۳	۵۵	۱/۱	۴	سوادجان	۱۳۱۶	۴۲۹	۸/۳	۳۰
چلوان	۷۴۰	۲۳۳	۴/۵	۱۶	هوره	۲۵۴۸	۸۱۴	۱۵/۷	۵۶
چمزین	۶۱۶	۱۹۹	۳/۸	۱۴	یاسه چا	۵۸۶	۱۹۸	۳/۸	۱۴
چمعالی	۵۶۰	۱۸۷	۳/۶	۱۳	قوچان	۷۰۵	۲۲۵	۳/۴	۱۶
ایلبگی	۴۹۴	۱۵۴	۳	۱۱	مارکده	۱۶۰۱	۵۲۰	۱۰	۳۶
چم چنگ	۱۸۸۱	۶۰۳	۱۱/۶	۴۱	قرا قوش	۱۴۸	۴۸	۰/۹	۳
چم جنگل	۲۵۸	۸۰	۱/۵	۶	گرمدره	۱۳۱۵	۴۳۳	۸/۴	۲۹
چم خلیفه	۹۷۵	۲۸۶	۵/۵	۱۹	کل	۱۶۰۶۹	۵۱۸۱	۱۰۰	۳۵۸

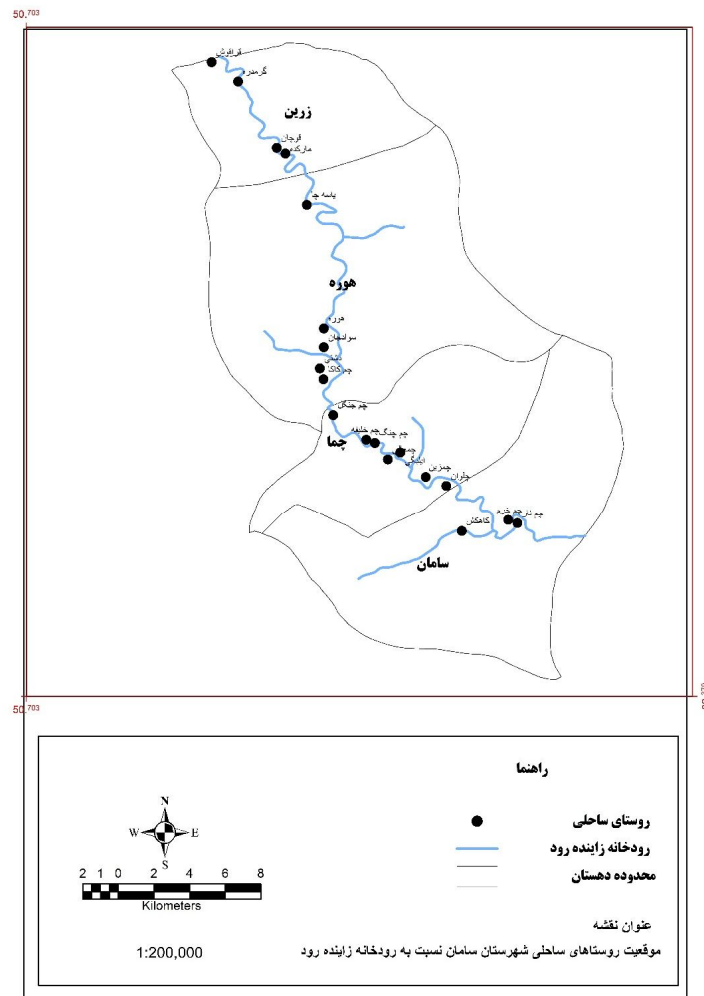
مأخذ: سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۵ و محاسبات نویسنده (۱۳۹۶)

۱. برای این منظور، ابتدا با استفاده از تحقیقات مرتبط بیش از ۶۰ شاخص استخراج گردید و برای ۱۱ نفر از متخصصان مربوطه به صورت پرسشنامه ارسال شد و در نهایت با نظر مجموع اعضاء اصلاحات لازم انجام شد و با حذف و اضافه نمودن تعدادی از شاخص‌ها و تایید نهایی متخصصان، مجموعاً در زمینه ۴۰ شاخص جمع‌بندی نهایی صورت گرفت که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است.

برای بررسی نقش گردشگری در کارآفرینی روستاهای ساحلی شهرستان سامان، درمجموع ۴۰ شاخص در نظر گرفته شده است. این شاخص‌ها در دو زمینه اصلی فضای کارآفرینی و تأثیرات گردشگری بر کارآفرینی روستایی در نظر گرفته شده است. شاخص‌های مرتبط با فضای کارآفرینی که در پرسشنامه استفاده شده است برگرفته از مدل مؤسسه جهانی نظارت بر کارآفرینی (مورد استفاده غنیان و همکاران ۱۳۹۰)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۹۳)، سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۳) و در نهایت تلخیص این شاخص‌ها به روش دلفی به‌دست آمده است و جزئیات مربوط به این شاخص‌ها در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

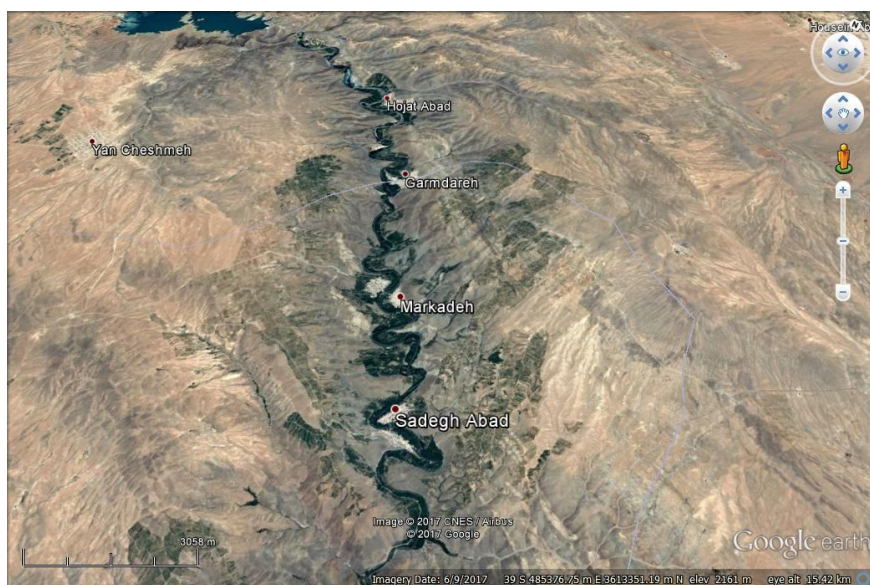
قلمرو پژوهش

شهرستان سامان از جمله شهرستان‌های نه گانه استان چهارمحال و بختیاری حد فاصل این استان و استان اصفهان قرار گرفته است. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵، این شهرستان دارای دو بخش (مرکزی و زاینده رود)، چهار دهستان (سامان، چما، هوره و زرین) و ۲۴ آبادی دارای سکنه می‌باشد (مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵). از مجموع روستاها و آبادی‌های این شهرستان تعداد ۱۹ روستا همجوار با رودخانه زاینده رود قرار گرفته و جزء روستاهای ساحلی این شهرستان به‌شمار می‌آید (جدول شماره ۱) و از ظرفیت‌های بالای گردشگری برخوردار است که جامعه آماری این تحقیق را در بر گرفته است. مجموع جمعیت کل شهرستان سامان در سال ۱۳۹۵ بالغ بر ۳۴۶۱۶ نفر که از این تعداد ۱۴۱۹۲ نفر شهری (۴۱ درصد) و ۲۰۴۲۴ نفر روستایی (۵۹ درصد) می‌باشند. در بین جمعیت روستایی شهرستان نیز ۱۶۰۶۹ نفر ساکن در روستاهای ساحلی می‌باشند که در مجموع ۷۸/۷ درصد از کل جمعیت روستایی شهرستان را در بر می‌گیرد (مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵). شکل شماره ۲ موقعیت روستاهای ساحلی شهرستان در ارتباط با رودخانه زاینده رود و تقسیمات سیاسی شهرستان نشان می‌دهد.

شکل ۲- موقعیت روستاهای ساحلی شهرستان سامان

همان‌گونه که اشاره شد عبور رودخانه زاینده رود از این شهرستان و استقرار اکثر روستاهای این شهرستان در جوار رودخانه زاینده رود باعث شکل‌گیری چشم‌اندازهای منحصر به فرد در راستای توسعه گردشگری روستایی شده است. در این زمینه باغ‌های پیرامون رودخانه، آب و هوای مطبوع و همجواری با مراکز جمعیتی بزرگ همچون مجموعه شهری اصفهان و شهرکرد باعث حضور گسترده گردشگران در این منطقه شده است.

شکل ۳- موقعیت رودخانه زاینده رود نسبت به روستاهای پیرامون

یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل اطلاعات:

اطلاعات پاسخگویان: از مجموع افراد پاسخگو (۳۵۸ نمونه) ۶۱ درصد مرد و ۳۹ درصد زن بوده‌اند. همچنین ۲۶ درصد این افراد بی سواد، ۷۴ درصد با سواد بوده‌اند. از بین افراد با سواد، ۴۸ درصد سواد در سطح ابتدایی و ۳۱ درصد راهنمایی و دبیرستان و ۲۱ درصد فوق دیپلم و بالاتر بوده‌اند. همچنین ۶ درصد پاسخگویان بین ۲۰ تا ۳۰ سال، ۲۸ درصد بین ۳۰ تا ۴۰ سال، ۳۶ درصد بین ۴۰ تا ۵۰ سال و ۳۰ درصد ۵۰ ساله و بیشتر بوده‌اند.

بر اساس بررسی‌های صورت گرفته همه روستاهای مورد مطالعه هم به رودخانه و سواحل آن دسترسی دارند و هم از امکانات باغی برای جذب گردشگر برخوردارند. ویژگی مناسب آب و هوایی به‌ویژه در فصول بهار و تابستان از دیگر ظرفیت‌های گردشگری این روستاها است. علاوه بر آن برخی از روستاها دارای منابع تاریخی همچون پل، قلعه، امامزاده و ... هستند که جزئیات مربوط به هر روستا در جدول شماره ۲ نشان داده شده است. همچنین حضور گردشگران در این روستاها باعث ایجاد فعالیت‌های جدید و بهبود شرایط درآمدی روستاییان شده است که جدول شماره ۳ نوع این فعالیت‌ها و خدمات را به تفکیک هر روستا نشان می‌دهد.

جدول ۲ - لیست منابع و جاذبه‌های روستاهای ساحلی زاینده رود واقع در شهرستان سامان

روستا	لیست منابع و جاذبه‌های روستا (قلعه - پل - مسجد تاریخی - امامزاده، رودخانه، کوه و...)
کاهکش	باغات - رودخانه
چم خرم	باغات - رودخانه
چم نار	باغات - رودخانه
چلوان	سوق (بلاغ چشمه آب سرد) - قبرستان گلی - نظرگاه بی بی مریم - باغات - رودخانه
چمزین	حمام قدیمی - باغات - رودخانه
چمعالی	باغات - رودخانه
ایلبگی	باغات - رودخانه
چم چنگ	باغات - رودخانه - نظرگاه مالک اشتر
چم جنگل	باغات - رودخانه
چم خلیفه	باغات - رودخانه - درخت ۷۰۰ ساله - امامزاده
دشتی	باغات - رودخانه
چم کاکا	باغات - رودخانه
سوادجان	بافت تاریخی و دالان‌های سرپوشیده معابر - غار آهکی و کوه محلی قیس - زیارتگاه سید سلیمان - باغات - رودخانه
هوره	آرامگاه امامزاده - حمام ۷۰۰ ساله - قلعه تاریخی ۷۰۰ - رودخانه - باغات

یاسه چا	دالان های قدیمی - پل تاریخی - رودخانه - باغات
قوچان	پل تاریخی - چشمه - بناهای قدیمی - رودخانه - باغات
مارکده	پل تاریخی - چشمه - بناهای قدیمی - رودخانه - باغات
قرا قوش	پل تاریخی - چشمه - بناهای قدیمی - رودخانه - باغات
گرمدره	پل تاریخی - چشمه - بناهای قدیمی - قلعه - رودخانه - باغات

ماخذ: نتایج تحقیق

جدول ۳ - خدمات گردشگری روستاهای ساحلی شهرستان سامان

روستا/خدمات	باغ و خانه اجاره ای	هتل	کمپ (محل برپایی چادر و ...)	اتاق اجاره ای	رستوران	قهوه خانه و چایخانه	بنگاه معاملات ملکی	مرکز اطلاع رسانی	دفتر آژانس و تورگردانی	موزه کرایه اتومبیل	سوپر مارکت	فست فود
کاهکش	دارد	-	دارد	دارد	-	-	دارد	دارد	-	دارد	دارد	-
چم خرم	دارد	-	دارد	دارد	-	-	دارد	-	-	دارد	دارد	-
چم نار	دارد	-	-	دارد	-	-	-	-	-	-	دارد	-
چلون	دارد	-	-	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	-
چمزین	دارد	-	-	دارد	-	-	دارد	-	-	دارد	دارد	-
چمعالی	دارد	-	دارد	دارد	دارد	-	دارد	دارد	-	دارد	دارد	-
ایلبگی	دارد	دارد	-	دارد	دارد	-	دارد	دارد	-	دارد	دارد	-
چم چنگ	دارد	-	-	دارد	دارد	-	دارد	-	-	دارد	دارد	-
چم جنگل	دارد	-	-	دارد	-	-	-	-	-	-	دارد	-
چم خلیفه	دارد	-	-	دارد	-	-	دارد	-	-	دارد	دارد	-
دشتی	دارد	-	-	دارد	-	-	دارد	-	-	-	دارد	-
چم کاکا	دارد	-	-	دارد	-	-	دارد	-	-	-	دارد	-
سوادجا ن	دارد	-	-	دارد	دارد	-	دارد	-	-	دارد	دارد	-
هوره	دارد	-	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد
یاسه چا	دارد	-	دارد	دارد	-	دارد	دارد	دارد	-	-	دارد	-

دارد	دارد	دارد	-	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	-	دارد	قوچان
دارد	دارد	دارد	-	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	-	دارد	مارکده
-	دارد	-	-	-	دارد	-	-	دارد	-	-	دارد	قرا قوش
دارد	دارد	دارد	-	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	-	دارد	گرمدره

ماخذ : نتایج تحقیق

مبداء گردشگران و مدت اقامت گردشگران در محدوده مورد مطالعه

بر اساس بررسی‌های صورت گرفته و جمع‌آوری اطلاعات میدانی باتوجه به پرسشنامه‌های خانوار، از مجموع گردشگران روستاهای ساحلی زاینده‌رود واقع در شهرستان سامان، ۵۷ درصد مرد و ۴۳ درصد زن بوده‌اند. از نظر مدت اقامت، ۷۱ درصد این افراد گردشگر روزانه و ۲۹ درصد گردشگر با اقامت بیش از یک شبانه روز بوده‌اند. مبداء این گردشگران ۴۱ درصد از استان اصفهان، ۱۷ درصد از استان خوزستان، ۳۰ درصد از استان چهارمحال و بختیاری و ۱۲ درصد سایر استان‌ها بوده است. همچنین ۲۴ درصد گردشگران در فصل بهار، ۶۱ درصد در فصل تابستان، ۱۱ درصد در فصل پاییز و ۴ درصد در فصل زمستان از منطقه دیدن می‌کنند. این ارقام نشان دهنده فصلی بودن گردشگری (عمدتاً ماه‌های خرداد تا شهریور) در منطقه مورد مطالعه می‌باشد.

بررسی فضای کارآفرینی

برای بررسی فضای کارآفرینی گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان سامان از ۱۷ مؤلفه استفاده شده است. همان‌گونه که جدول ۴ نشان می‌دهد در زمینه‌هایی همچون تمایل به استفاده از تسهیلات بانکی برای راه‌اندازی فعالیت تولیدی - خدماتی مرتبط با گردشگری، ترجیح افراد به اداره کردن یک شبکه تولید خانگی، فقدان هر گونه تنش خاص در روستا به هنگام حضور گردشگران و میزان پذیرش گردشگری یا موافقت با آن از طرف مردم نظر خانوارها مناسب بوده و بالاتر از میانگین کل می‌باشد و در این زمینه‌ها شرایط مناسبی در روستاهای ساحلی وجود دارد و بر عکس در زمینه مواردی همچون وجود منابع مالی لازم برای انجام فعالیت تولیدی - خدماتی مرتبط با گردشگری، برگزاری دوره‌های آموزشی مرتبط با کارآفرینی، هماهنگی میان نهادها و سازمان‌های متولی، وجود قوانین و مقررات آسان، وجود طرح‌های حمایتی از کارآفرینی در بخش گردشگری، نیروی انسانی مناسب و حمایت ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی از توسعه فعالیت‌های مرتبط با گردشگری پاسخ‌ها عمدتاً منفی بوده و میانگین این مؤلفه‌ها کمتر از میانگین کل است.

تأثیرات گردشگری در کارآفرینی روستایی

برای بررسی تأثیرات گردشگری بر کارآفرینی روستایی ۲۳ مولفه مورد بررسی قرار گرفته است که عمده این مولفه‌ها در زمینه ایجاد اشتغال، تنوع منابع درآمد، وضعیت هزینه‌ها و ... دسته‌بندی می‌شود. بررسی پاسخ‌های پاسخگویان نشان می‌دهد در زمینه مؤلفه‌هایی همچون افزایش ریسک‌پذیری، افزایش اشتغال، فروش تولیدات زراعی و باغی، ارائه خدمات اقامتی به گردشگران (اجاره اتاق و مانند آن)، تنوع منابع درآمد و ... شرایط مناسبی در روستاهای ساحلی ایجاد شده است و علی‌رغم حمایت‌های پایین دولت در زمینه گردشگری، اما ورود گسترده گردشگران به این منطقه شرایط اشتغال مناسبی را فراهم آورده است. هر چند در این زمینه شرایط خوبی ایجاد شده است، اما گسترش گردشگری پیامدهای منفی همچون افزایش هزینه‌ها، تغییر کاربری اراضی، گسترش خانه‌های دوم و در نتیجه افزایش قیمت زمین و مسکن در روستاها و ... را در بر داشته است. جدول ۴ جزئیات پاسخ‌های پاسخگویان و میانگین کلی پاسخ‌گویان در ارتباط با مولفه‌های مختلف را نشان می‌دهد. (در ارتباط با مولفه‌های با جهت مثبت هر چقدر میانگین پاسخ‌ها از ۲/۵ بالاتر باشد نشان دهنده مناسب بودن شرایط آن مولفه است و بر عکس مولفه‌های با جهت منفی هر چقدر میانگین بالاتر باشد نشان دهنده نامناسب بودن شرایط این مولفه است.)

جدول ۴ - مقایسه میانگین‌های پاسخگویان بر اساس مولفه‌های مختلف تحقیق

میانگین پاسخ‌ها	معناداری	مقدار کایر اسکوتر	تعداد مشاهدات					مولفه
			خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	
۲/۷	۰/۰۰۰	۷۴/۸۴۹	۳۵	۵۱	۱۱۹	۱۰۲	۵۱	وجود تقاضا برای محصولات بومی از سوی گردشگران
۳/۲۵	۰/۰۰۰	۲۶/۶۶۵	۷۲	۹۰	۸۹	۷۱	۳۶	علاقه‌مندی به تشکیل شبکه تولید محلی در سطح روستا
۲/۲	۰/۰۰۰	۱۳۲/۲۵۱	۱۵	۳۰	۹۰	۱۳۴	۸۹	وجود منابع مالی لازم برای انجام فعالیت تولیدی - خدماتی مرتبط با گردشگری
۳/۱	۰/۰۰۰	۵۰/۴۹۲	۴۳	۱۱۴	۷۳	۸۵	۴۳	دانش و مهارت کافی مردم برای انجام فعالیت

								تولیدی - خدماتی مرتبط با گردشگری
۳/۷	۰/۰۰۰	۱۲۷/۷۲۶	۹۰	۱۴۴	۵۳	۵۳	۱۸	وجود تمایل به تاسیس شرکت مرتبط با فعالیت های گردشگری در روستا
۲/۷	۰/۰۰۰	۵۳/۰۰۶	۳۴	۶۸	۶۸	۱۲۰	۶۸	وجود بازار مناسب برای عرضه تولیدات محلی و بومی به مصرف کنندگان و گردشگران
۳/۷	۰/۰۰۰	۱۶۴/۵۷۰	۷۹	۱۵۹	۵۳	۵۴	۱۳	ترجیح افراد به اداره کردن یک شبکه تولید خانگی
۳/۹	۰/۰۰۰	۲۰۸/۰۸۹	۱۰۰	۱۵۷	۷۱	۲۹	۱	تمایل به استفاده از تسهیلات بانکی برای راه اندازی فعالیت تولیدی - خدماتی مرتبط با گردشگری
۳/۵	۰/۰۰۰	۱۰۰/۱۲۸	۸۲	۱۳۷	۶۹	۲۸	۴۲	میزان پذیرش گردشگری یا موافقت با آن از طرف مردم
۳/۶	۰/۰۰۰	۱۵۰/۷۴۳	۷۶	۱۵۳	۷۶	۲۱	۳۲	فقدان هر گونه تنش خاص در روستا به هنگام حضور گردشگران
۲/۳	۰/۰۰۰	۱۶۷/۷۵۴	۲۴	۳۹	۴۹	۱۶۱	۸۵	نیروی انسانی مناسب
۲/۵	۰/۰۰۰	۵۵/۱۵۶	۲۷	۶۰	۸۰	۱۱۳	۷۸	حمایت ارگان ها و سازمان های دولتی از توسعه فعالیت های مرتبط با گردشگری
۲/۲	۰/۰۰۰	۱۴۹/۰۶۷	۱۵	۴۰	۵۶	۱۴۴	۱۰۳	آشنایی کافی مردم با قوانین و مقررات راه اندازی فعالیت تولیدی - خدماتی مرتبط با گردشگری
۲/۱	۰/۰۰۰	۱۹۵/۳۵۲	۸	۳۵	۵۷	۱۵۹	۹۹	وجود طرحهای حمایتی از کارآفرینی در بخش

گردشگری								
وجود قوانین و مقررات آسان	۱۲۳	۱۳۵	۷۱	۱۵	۱۴	۱۸۴/۱۲۳	۰/۰۰۰	۲
هماهنگی میان نهادهای و سازمان های متولی	۱۵۱	۱۶۳	۲۳	۱۱	۱۰	۳۴۲/۰۰۰	۰/۰۰۰	۱/۸
برگزاری دوره های آموزشی مرتبط با کارآفرینی	۲۰۹	۱۴۱	۸	۰	۰	۱۷۵/۱۷۹	۰/۰۰۰	۱/۴
نقش گردشگری در کاهش فقر	۲۴	۱۲۰	۱۱۲	۸۶	۱۶	۱۳۳/۲۲۹	۰/۰۰۰	۲/۸
افزایش بهره وری	۲۰	۱۱۰	۱۰۰	۱۱۸	۱۰	۱۵۲/۱۱۲	۰/۰۰۰	۳
افزایش نقش جوانان در فعالیت های گردشگری	۱۴	۵۹	۸۱	۱۴۵	۵۹	۱۲۷/۲۵۱	۰/۰۰۰	۳/۵
افزایش نقش زنان در فعالیت های گردشگری	۲۶	۱۰۴	۹۲	۱۲۴	۱۲	۱۳۷/۴۷۵	۰/۰۰۰	۲/۹
افزایش ریسک پذیری	۲۲	۳۱	۶۰	۱۶۴	۸۱	۱۷۹/۷۳۷	۰/۰۰۰	۳/۷
بهبود تاسیسات و خدمات مرتبط با گردشگری	۴۱	۴۷	۶۱	۱۲۹	۸۰	۷۰/۱۰۱	۰/۰۰۰	۳/۴
بهبود کیفیت راه های دسترسی	۶۴	۱۴۴	۶۶	۶۶	۱۸	۱۱۵/۰۱۷	۰/۰۰۰	۲/۵
افزایش اشتغال	۱۶	۳۴	۸۱	۱۳۰	۹۷	۱۲۰/۷۹۹	۰/۰۰۰	۳/۷
جلوگیری از مهاجرت	۲۱	۸۱	۶۷	۱۲۴	۶۵	۷۶/۲۴۶	۰/۰۰۰	۳/۴
افزایش امید به زندگی	۱۳	۶۸	۴۲	۱۲۴	۱۱۱	۱۲۰/۴۰۸	۰/۰۰۰	۳/۷
تنوع منابع درآمد	۲۰	۴۵	۴۵	۱۴۶	۱۰۲	۱۴۷/۱۶۸	۰/۰۰۰	۳/۷
افزایش کاذب قیمت محصولات	۲۶	۸۸	۴۹	۹۴	۱۰۱	۵۹/۰۱۱	۰/۰۰۰	۳/۴
تغییر کاربری اراضی	۷	۵۳	۱۵	۱۳۵	۱۴۸	۲۴۵/۵۲۰	۰/۰۰۰	۴
رشد قیمت زمین و مسکن	۲۱	۳۵	۲۱	۱۳۴	۱۴۷	۲۲۴/۰۱۱	۰/۰۰۰	۳/۹
افزایش خانه های دوم	۷	۵۲	۴۰	۱۳۱	۱۲۸	۱۷۱/۳۰۲	۰/۰۰۰	۳/۹
راهنمایی گردشگران توسط مردم محلی	۱۰۵	۱۵۵	۵۶	۳۳	۶	۱۹۱/۶۶۵	۰/۰۰۰	۲/۱

تاثیرات گردشگری بر کارآفرینی روستایی

۳/۶	۰/۰۰۰	۱۲۲/۹۵۰	۹۷	۱۲۴	۴۱	۸۹	۷	ارائه خدمات اقامتی به گردشگران (اجاره اتاق و مانند آن)،
۳/۱	۰/۰۰۰	۶۵/۷۴۳	۷۵	۸۱	۵۵	۱۲۰	۲۷	احداث مغازه و فروشگاه در مجاورت مکان های گردشگری
۳/۱	۰/۰۰۰	۶۵/۷۷۱	۷۵	۸۲	۵۳	۱۲۰	۲۸	تهیه و تولید صنایع دستی محلی
۲/۹	۰/۰۰۰	۱۰۸/۲۵۷	۲۵	۸۷	۱۰۲	۱۱۹	۲۵	تهیه و تولید مواد غذایی و خوراکی های سنتی و محلی
۳/۷	۰/۰۰۰	۴۹/۵۳۱	۹۷	۱۴۰	۵۲	۶۹	۰	فروش تولیدات زراعی و باغی
۲/۲	۰/۰۰۰	۶۸/۵۸۱	۰	۴۸	۶۶	۱۶۳	۸۱	فروش صنایع دستی به گردشگران
۲/۳	۰/۰۰۰	۶۰/۴۳۶	۰	۶۶	۶۶	۱۵۳	۷۳	حمل و نقل گردشگران

ماخذ: نتایج تحقیق

همچنین خاطر نشان می‌سازد از مجموع پاسخگویان نقش رودخانه زاینده‌رود و موقعیت روستاهای مورد مطالعه نسبت به این رودخانه را در جذب گردشگران، مهمترین عامل توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه می‌دانند و پس از آن آب و هوای مناسب، همجواری با مجموعه‌های شهری اصفهان-شهرکرد و ... در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۵- میانگین‌های پاسخ‌گویان در مورد مهمترین عوامل تاثیر گذار در جذب گردشگران به منطقه مورد مطالعه

میانگین	عامل	میانگین	عامل	میانگین	عامل
۳/۶	آب و هوای مناسب	۴/۵	وجود رودخانه زاینده رود در منطقه	۳/۲	همجواری با مجموعه های بزرگ شهری اصفهان و شهرکرد
۲/۳	سایر موارد	۱/۶	وجود زیرساخت های مناسب	۲/۴	فرهنگ روستایی منطقه

ماخذ: نتایج تحقیق

مقایسه دیدگاه پاسخگویان نسبت به گویه های تحقیق به تفکیک جنس پاسخگو بررسی دیدگاه زنان و مردان نسبت به گویه های تحقیق در زمینه های فضای کارآفرینی و تأثیرات گردشگری بر کارآفرینی روستایی از دیگر موارد قابل توجه در این تحقیق است. برای این منظور میانگین مؤلفه های هر زمینه محاسبه و با استفاده از آزمون تی مستقل، میانگین های پاسخ های مردان و زنان مورد بررسی قرار گرفته است. همان گونه که جدول شماره ۷ نشان می دهد تفاوت معنا داری بین میانگین پاسخ های مردان و زنان در روستاهای مورد مطالعه وجود ندارد. البته در این زمینه بررسی میانگین ها نشان می دهد هم در مؤلفه های فضای کارآفرینی و هم در مؤلفه های تأثیرات گردشگری بر کارآفرینی روستایی میانگین پاسخ های زنان بیشتر از مردان است و در واقع زنان دید مثبت تری نسبت به این گویه ها دارند اما این تفاوت در حد معنا دار نیست.

جدول ۶- آمار گروهی مربوط به پاسخ های پاسخ گویان مرد و زن

شرح	جنس پاسخگو	تعداد	میانگین	انحراف معیار	استاندارد خطای متوسط
فضای کارآفرینی	مرد	۲۱۸	۲/۷۳۷۷	۰/۲۷۰۷۸	۰/۰۱۸۳۴
	زن	۱۴۰	۲/۸۰۱۷	۰/۳۰۳۵۲	۰/۰۲۵۶۵
تأثیر گردشگری بر کارآفرینی روستایی	مرد	۲۱۸	۲/۵۹۸۶	۰/۷۱۲۴	۰/۰۴۸۲۵
	زن	۱۴۰	۲/۶۱۴۳	۰/۷۱۳۰۴	۰/۰۶۰۲۶

ماخذ: نتایج تحقیق

جدول ۷- نتایج آزمون تی مستقل^۱ در مورد پاسخ های مردان و زنان در روستاهای مورد مطالعه

آزمون تی تست برای برابری میانگین						آزمون لون ^۲ برای برابری واریانس		شرح	
فاصله اطمینان ۹۵٪ اختلاف		تفاوت انحراف خطا	اختلاف میانگین	معنا داری	df	t	معنا داری	F	
حد بالا	حد پایین								
-۰/۰۰۳۴۶	-۰/۱۲۴۴۵	۰/۰۳۰۷۶	-۰/۰۶۳۹۶	۰/۱۳۸	۳۵۶	-۲/۰۷۹	۰/۱۴۱	۲/۱۷۵	فضای کارآفرینی
-۰/۰۰۱۸۸	-۰/۱۲۶۰۴	۰/۰۳۱۵۳	-۰/۰۶۳۹۶	۰/۱۴۴	۲۷۱/۹۰۴	-۲/۰۲۸			

1. Independent T Test
2. Levenes Test

فرض برابری واریانس	۰/۱۸۷	۰/۶۶۶	-۰/۲۰۳	۳۵۶	۰/۸۳۹	-۰/۰۱۵۶۶	۰/۰۷۷۱۸	-۰/۱۶۷۴۵	۰/۱۳۶۱۳
فرض عدم برابری واریانس			-۰/۲۰۳	۲۹۶/۳۲۸	۰/۸۳۹	-۰/۰۱۵۶۶	۰/۰۷۷۲۰	-۰/۱۶۷۵۹	۰/۱۳۶۲۷

ماخذ: نتایج تحقیق

باتوجه به این که معناداری آزمون لون، هم در فضای کارآفرینی و هم تأثیر گردشگری بر فضای کارآفرینی بیش از ۰/۰۵ است، معنی داری ردیف بالای آزمون تی تست مورد تحلیل قرار می گیرد. با توجه به این بحث، در ارتباط با فضای کارآفرینی و تأثیر گردشگری بر فضای کارآفرینی، اختلاف معناداری بین دیدگاه زنان و مردان پاسخگو وجود ندارد.

بررسی تفاوت پاسخهای مرتبط با فضای کارآفرینی و تأثیر گردشگری بر فضای گردشگری به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

از دیگر موارد قابل توجه در این تحقیق بررسی تفاوتهای دیدگاه پاسخ گوینان در روستاهای مورد مطالعه نسبت به گویهها و زمینههای اصلی تحقیق است. در این زمینه میانگینهای مربوط به مولفههای مختلف مورد بررسی قرار گرفت و با استفاده از آزمون F یا تحلیل واریانس میانگینهای روستاها با هم مقایسه گردید. نتایج تحقیق نشان دهنده عدم تفاوت معنادار پاسخها در روستاهای مورد مطالعه در زمینههای فضای گردشگری و تأثیر گردشگری بر کارآفرینی روستایی می باشد.

جدول ۸- تحلیل واریانس فضای گردشگری و تأثیر گردشگری بر کارآفرینی روستایی در بین روستاهای

مورد مطالعه

شرح	جنس پاسخگو	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	معناداری
فضای کارآفرینی	بین گروه ها	۱/۰۰۷	۱۸	۰/۰۵۶	۰/۸۳۵
	درون گروه ها	۲۸/۰۵۷	۳۳۹	۰/۰۸۳	
	مجموع	۲۹/۰۶۴	۳۵۷		
تأثیر گردشگری بر کارآفرینی روستایی	بین گروه ها	۱۵/۹۵۴	۱۸	۰/۸۸۶	۰/۱۲۲
	درون گروه ها	۱۶۴/۸۶۸	۳۳۹	۰/۴۸۶	
	مجموع	۱۸۰/۸۲۲	۳۵۷		

ماخذ: نتایج تحقیق

با توجه به تفاوت تعداد نمونه های مورد بررسی در روستاهای مورد مطالعه از آزمون تعقیبی شفه^۱ استفاده شده است. نتایج این آزمون نیز نشان می دهد تفاوت معناداری بین هیچ کدام از روستاهای مورد مطالعه وجود ندارد. به عبارت دیگر از دید پاسخ گویان شرایط روستاهای مورد مطالعه نزدیک به هم است.

نتیجه گیری

یکی از راه های تجربه شده در جهان، در بازنگری سیاست ها، توجه به کارآفرینی است که از آن در متون توسعه با عنوان بازسازماندهی^۲ و باز آرایش^۳ ساختار اقتصاد روستایی نام می برند؛ بدین معنی که ساختار و کارکرد روستاها، به ویژه در شرایط امروزی، فراهم کننده و زمینه ساز مزیت ها برای کسب و کارهای کوچک و کارآفرین است (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵: ۳). توجه به کارآفرینی به ویژه در ارتباط با گردشگری، نیازها و تقاضاهای جدید پیش می آید و میزان تقاضا نسبت به کالاها، خدمات و امکانات موجود افزایش می یابد. این امر، محیط ایجاد کسب و کارهای جدید را فراهم کرده و موجب افزایش روحیه کارآفرینی در بین روستاییان می شود و همچنین منجر به افزایش سرمایه گذاری و ایجاد بنگاه های جدید اقتصادی در مناطق روستایی می شود. بنابراین، رونق گردشگری محیط روستا را از نظر اقتصادی، به محیطی پویا تبدیل می کند و در واقع، محیط روستا به محیطی انگیزشی و محرک برای کارآفرینی تبدیل می شود. بررسی سوابق تحقیق نیز نشان می دهد در مناطق روستایی که زیرساخت های لازم ایجاد شده است و گردشگران حضور پر رنگی دارند، وضعیت اقتصادی بهبود یافته و شرایط اشتغال مناسبی فراهم شده است. هر چند در این مناطق همچنان عدم آشنایی مردم محلی با قوانین و مقررات و ضعف برنامه ریزی وجود دارد، اما با اتخاذ برنامه های کارآمد می توان از طریق گردشگری موجب تحول در مناطق روستایی شد.

بررسی وضعیت و تأثیرات گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان سامان نیز حاکی از همین وضعیت است. شهرستان سامان به ویژه روستاهای ساحلی زاینده رود از جمله مهمترین مقاصد گردشگری در استان چهارمحال و بختیاری می باشد که هر ساله مورد توجه بسیاری از گردشگران محلی و غیر محلی قرار می گیرد. همانگونه که نتایج تحقیق نشان می دهد از دید مردم فضای مناسبی برای کار آفرینی گردشگری در منطقه وجود دارد و پاسخ ها حاکی از تمایل بالای مردم محلی به فعالیت در زمینه گردشگری است اما با وجود این انگیزه همچنان چالش های اساسی

-
1. Scheffe
 2. reorganizing
 3. rearangment

همچون محدودیت منابع مالی مردم محلی، عدم آگاهی کافی از قوانین و مقررات، عدم حمایت دولت از فعالیت‌های مردم، عدم هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی و ... فضای کارآفرینی گردشگری در روستاهای مورد مطالعه را با مشکل روبرو می‌کند. نکته قابل توجه در این زمینه این است که علی‌رغم این محدودیت‌ها اما حضور گردشگران باعث رونق فعالیت‌های اقتصادی، افزایش اشتغال و در نتیجه افزایش امید به زندگی در بین مردم و تمایل بالای آن‌ها به اقامت در روستا و عدم تمایل به مهاجرت شده است. با توجه به این مبحث مدیریت صحیح گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان زاینده‌رود از یک سو باعث تداوم رونق اقتصادی از یک سو و جلوگیری از تغییر کاربری اراضی، افزایش کاذب قیمت‌ها، تخریب محیط زیست و سایر جنبه‌های منفی از سوی دیگر خواهد شد.

مقایسه بین روستاهای مورد مطالعه از نظر مولفه‌های مورد بررسی فضای کارآفرینی و تاثیر گردشگری بر کارآفرینی نیز نشان دهنده عدم تفاوت معنادار بین روستاهای مختلف است و شرایط نزدیک به همی بر همه روستاهای مورد مطالعه حاکم است.

باتوجه به این مبحث، مهمترین پیشنهادات اجرایی در راستای گسترش کارآفرینی گردشگری روستایی در منطقه مورد مطالعه به شرح زیر است:

برگزاری دوره‌های آموزشی کارآفرینی گردشگری، دادن تسهیلات لازم به بهره‌برداران محلی، برنامه‌ریزی برای توسعه و رونق صنایع دستی، تربیت نیروی انسانی کارآمد با اولویت جوانان و زنان، ایجاد زیرساخت‌های لازم در منطقه، جلوگیری از تغییر کاربری اراضی و

منابع

- احمدیان، صدیقه؛ حسن‌پور، بهروز و گلابوند، ساناز (۱۳۹۳)، کاربرد فرایند تحلیل سلسله مراتبی AHP در رتبه‌بندی شاخص‌های گردشگری روستایی تاثیرگذار بر توسعه کارآفرینی، دومین همایش ملی مهندسی و مدیریت کشاورزی، محیط زیست و منابع طبیعی پایدار، تهران.
- اربابیان، شیرین؛ زمانی، زهرا و رحیمی، معصومه (۱۳۹۳)، بررسی اثر گردشگری در توسعه کارآفرینی، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۱۰(۳): ۱۴۶-۱۲۶.
- دادورخانی، فضیله؛ رضوانی، محمدرضا؛ ایمنی قشلاق، سیاوش و بوذرجمهری، خدیجه (۱۳۹۰)، تحلیل نقش گردشگری در توسعه ویژگی‌های کارآفرینانه و گرایش به کارآفرینی در بین جوانان روستایی (مطالعه موردی: روستای کندوان و اسکندان شهرستان اسکو)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۱۷: ۱۹۵-۱۶۹.
- دربان آستانه، علیرضا؛ قدیری معصوم، مجتبی و فیروزی، محمد علی (۱۳۹۱)، بررسی ارتباط بین عملکرد سازمانی و مهارت‌های کارآفرینی مدیران محلی روستایی (مطالعه موردی: دهیاران استان قزوین)، پژوهش‌های روستایی، ۱(۳): ۵۹-۲۷.

- دیبايي، پرويز (۱۳۷۱)، شناخت جهانگردی، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- رضایی، پژمان (۱۳۹۵)، روش برنامه‌ریزی روستایی در برنامه‌های پنج ساله توسعه، تهران: موسسه آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی.
- رضوانی، علی اصغر (۱۳۸۹)، جغرافیا و صنعت توریسم، تهران: انتشارات پیام نور.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۳)، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، تهران: انتشارات قومس.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۷)، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- رضوانی، محمدرضا و نجارزاده، محمد (۱۳۸۷)، بررسی و تحلیل زمینه‌های کارآفرینی روستاییان در فرآیند توسعه نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان برآن جنوبی (شهرستان اصفهان)، فصلنامه توسعه کارآفرینی، ۲(۱): ۱۸۲-۱۶۱.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ پور طاهری، مهدی و فضلی، نفیسه (۱۳۹۳)، تحلیل عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۸(۳): ۸۷-۱۰۷.
- سجاسی قیداری، حمدالله؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و مهدوی، داوود (۱۳۹۵)، توسعه پایدار کارآفرینی گردشگری با تأکید بر مناطق روستایی، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.
- سجاسی قیداری، حمدالله؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و پورطاهری، مهدی (۱۳۹۳)، تدوین و اعتبارسنجی شاخص‌های توسعه کارآفرینی اکوتوریستی در مناطق روستایی، چشم‌انداز جغرافیایی در مطالعات انسانی، ۲۶: ۷۰-۴۵.
- سعیدی‌کیا، مهدی (۱۳۸۵)، اصول و مبانی کارآفرینی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات کیا.
- صیدایی، اسکندر و صادقی، حجت‌الله (۱۳۹۳)، کارآفرینی و برنامه‌ریزی توسعه روستایی، اصفهان: انتشارات شاخص پژوه.
- فراهانی، حسین و حاجی حسینی، سمیرا (۱۳۹۲)، ارزیابی ظرفیت‌های نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی و توانمندسازی روستاییان، مطالعه موردی: روستاهای بخش شال شهرستان بوئین زهرا، پژوهش‌های روستایی، ۴(۴): ۷۴۸-۷۱۵.
- قاسمی سیانی، محمد (۱۳۸۸)، کارآفرینی و نقش آن در توسعه اقتصادی روستاهای ایران، مجله مسکن و محیط روستا، ۲۸(۱۲۸): ۴۳-۲۸.
- غنیان، منصور؛ خانی، فضیله و بقایی، لیلا (۱۳۹۰)، ارزیابی فضای کارآفرینی در گردشگری روستایی (مطالعه موردی: منطقه اورامان)، پژوهش‌های روستایی، ۳(۳): ۱۲۳-۹۹.
- طهماسبی پاشا، جمعی و مجیدی، روفیا (۱۳۸۴)، چشم‌انداز گردشگری سواحل جنوبی دریای خزر و آثار آن بر توسعه شهرها و روستاهای منطقه (مطالعه‌ی موردی: شهرستان تنکابن)، مجموعه مقالات اولین همایش سراسری نقش صنعت گردشگری در توسعه استان مازندران، تهران: انتشارات رنسانس.
- مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵.

مطیعی لنگرودی، سیدحسن؛ قدیری معصوم، مجتبی؛ دادورخانی، فضیله؛ یداللهی فارسی، جهانگیر و ترکاشوند، زهرا (۱۳۹۱)، تبیین عوامل مؤثر بر توانمندسازی روستاییان در توسعه کارآفرینی (مطالعه موردی: بخش‌های زند و سامن شهرستان ملایر)، *مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۸۰: ۱۳۸-۱۱۹. وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۸۰)، *تحلیل و طراحی چهارچوب عملیاتی مدل توسعه پایدار محلی*، معاونت عمران، صنایع و توسعه روستایی، دفتر برنامه ریزی روستایی.

یاسوری، مجید (۱۳۸۶)، *مقدمه‌ای بر اقتصاد روستایی با تاکید بر بخش کشاورزی*، مشهد: نشر آستان قدس رضوی.

- Dinis, A. (2011). Tourism, niche strategy and networks as factors for both entrepreneurship and rural sustainability, IX Rural Entrepreneurship Conference, Nottingham Business School.
- Lordkipanidze, M., Brezet, H., Backman, M. (2005). The Entrepreneurship Factor in Sustainable Tourism Development, *Journal of Cleaner Production* No.13, 787- 798.
- Meccheri, N. Pelloni, G. (2006). Rural entrepreneurs and institutional assistance: an empirical study from mountainous Italy, *Entrepreneurship and Regional Development*, 18(5), 371-392.
- Reagan, B. (2002). Are High-Growth Entrepreneurs Building the Rural Economy? Kansas City: Federal Reserve Bank of Kansas City.
- Tayebi S. K., Azarbaiehani K. and Abbaslou, Y. (2009). Exploration of the Relationship between Cultural-Socio-Economic Determinants an Entrepreneurship, *Quarterly Iranian Economic Research*. 13(39), 11-27.
- Zamora, O. M. (2011). Development instruments for the cross-border cooperation in Ukraine, In: problems of tourism development on rural areas, Krystyna Krzyzanowska(ed), Warsaw University of Life Sciences Press, Warsaw 2011, 109-121.